

Multikulturalizm siyasi, fəlsəfi, ideoloji nəzəri konsepsiya kimi

"Multikulturalizm vahid mədəniyyət məkanında müxtəlif növlü eynihüquqlu qrupların birgə mövcudluğunu səciyyələndirən bir tədqiqat anlayışı kimi humanitar elmləri tarixində, eləcə də, mədəniyyət fəlsəfəsində millətlər, xalqlar və mədəniyyətlər arasındakı münasibətlərdə yaranmış situasiyalara reaksiya olaraq son onilliklərdə meydana çıxmışdır."

"Multikulturalizm ideyası bir ölkədə bütün mədəniyyətlərin ümumi tərəqqi idealları əsasında qovuşması nəzəriyyəsinə əks olaraq meydana çıxmışdır. Multikulturalizm tərəfdarları sosial-mədəni qrup və cəmiyyətlərin siyasi həyatda əhəmiyyətini, öz xüsusi mədəniyyətini inkişaf etdirmə hüququnu təsdiq edən siyasi və sosial doktrina-kommunitarizm uğrunda çıxış edirlər. Onlar mədəniyyət müxtəlifliyinə, "başqası"nın mövcudluğuna yüksək dəyər kimi, cəmiyyətin formalaşması mənbəyi kimi baxırlar. Multikulturalizmin fəlsəfi əsaslarının formalaşması maarifçilik dövründə mədəniyyət fəlsəfəsinin yaranması ilə bağlıdır. Tam olaraq bir ideya kimi isə XX əsr filosofları U.Kimlik, M.Uoltser, Ç.Teylor və s. filosofların adı ilə bağlıdır. İlk olaraq "Multikulturalizm" termini 1941-ci ildə "Nyu-York Herald Tribune"də Amerika yazıçısı E. Qaskelin əsərlərindən birinə yazılan "Multimədəni adam haqqında roman" adlı rəydə meydana çıxmışdır. E. Qaskel bu romanda amerikan cəmiyyətini kosmopolit, çoxdilli, ümumi dəyərlərin mənasını itirdiyi bir cəmiyyət kimi təqdim edirdi"

"Assimilyasiyasız inteqrasiya" kimi ifadə olunmuş mədəni müxtəlifliyin tanınması, mədəni fərqlərin qorunub saxlanılması bu multikulturalizm siyasətinin əsas istiqamət və hədəfləri idi. Yarandığı vaxtdan etnik və mədəni qrupların hüquqlarının tanınması, həyat tərzlərinin müxtəlifliyini, mədəni ənənələri inkişaf etdirmək və s. kimi məqsədləri həyata keçirən bu siyasət 1990-cı illərdən başlayaraq cəmiyyət həyatının bütövlüyünün, təmliğinə pozula biləcəyi gərəksiz ilə zəifləməyə başladı. Elə təxminən bu dövrdə son 200 ildə 66 milyon mühaciri qəbul edən ABŞ-da etnik qrupların qarşılıqlı münasibətləri probleminin fəal şəkildə müzakirə edilirdi bir zəmində multikulturalist cəmiyyətin formalaşması prosesi başladı."

"Multikulturalizm siyasətinin nəticələrinin qarşılıqlı anlaşma, hörmət, bir-birlərinin mədəniyyətlərini tanıma və s. olması nəzərdə tutulur. Avropa Birliyində sakinlərin özlərini yalnız mənsub olduqları ölkələrin vətəndaşları deyil, həm də avropalı hesab etmələri nəticəsində çoxsəviyyəli identiklik formalaşır. "Multikulturalizm siyasətinin gerçəkləşdiril-

məsi də Avropa identikliyi-ni ikili vətəndaşlığı, polidentikliyi, ölkənin deyil, yaşadığı yerin vətəndaşlığı, diskriminasiya əleyhinə mübarizə və s. formalaşmasını özünə daxil edir". 1999-cu ildə YUNESKO komissiyası tərəfindən işlənilib hazırlanması və "Konstruktivplyuralizmə doğru istiqamət üzrə" Ümumdünya Konsepsiyasında ifadə olunmuş mədəniyyət sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın əsas prinsiplərinin bir sıra müddəaları multikulturalizm prinsipləri ilə yaxından səsleşməkdədir."

"Müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra görkəmli siyasi xadim, Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında gənc respublikamızda demokratik dəyərlər yaradıcı şəkildə mənimsənilərək yeni dövlət və cəmiyyət quruculuğuna uğurla tətbiq edilməyə başlanılmışdır. Bu siyasi dəstəxtə davam və inkişaf etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dövlət idarəçiliyi sərəştəsi və bacarığı ilə bərabər özünün siyasi elmi kimliyindən, fikir adamı olmaq keyfiyyətindən irəli gələn yenilik və uzaqgörənlik ruhu ilə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində olduğu kimi dövlət idarəçiliyi və siyasi düşüncə həyatımızda çağdaş dünyanın tələblərinə müvafiq quruculuq işlərini aparır."

Azərbaycan müxtəlif sivilizasiyaların qovuşduğu məkan olaraq, əsrlər boyu milli-mədəni rəngarənglik mühitinin formalaşdığı, ayrı-ayrı millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin sülh, əmin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma və dialoq şəraitində yaşadığı diyar kimi tanınmışdır. Multikulturalizm və tolerantlıq tarixən azərbaycanlıların həyat təzi olmuş, bu gün isə milli kimliyindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq Azərbaycan dövlətinin hər bir vətəndaşının gündəlik həyat təzinə çevrilmişdir. Azərbaycan xalqının zəngin multikultural keçmişini təkcə xalqımızın bugünkü tolerant yaşam təzi ilə deyil, həm də yaratmış olduğu ədəbi-bədii, elmi-fəlsəfi, siyasi-hüquqi qaynaqlarda, sənədlərdə yaşayır. Multikulturalizm ayrıca götürülmüş ölkədə və bütövlükdə dünyada müxtəlif millətlərə və dinlərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərinin qorunması, inkişafı və harmonizasiyasına, azsaylı xalqların dövlətlərin

milli mədəniyyətinə inteqrasiyasına yönəldilmişdir. Multikulturalizm modeli dedikdə, bir dövlətin sərhədləri daxilində müxtəlif etnomədəni tərəflərin dinc yanaşı yaşaması və öz mədəni xüsusiyyətlərini, həyat təzinə rəsmən ifadə etmək və qoruyub saxlamaq hüququna malik olması nəzərdə tutulur. Multikulturalizm mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların dialoqunun zəruri alətidir. Azərbaycanda multikulturalizm, tolerantlıq və dini dözümlülüğün dövlət siyasəti səviyyəsində inkişaf etdirilməsinin

əsaslarını ölkənin qədim dövlətçilik tarixi və bu ənənələrin inkişafı təşkil edir. Tarixi ənənələrə nəzər salsaq görərik ki, istər Səfəvilər dövləti, istər XIX-XX əsrlər maarifçilik dalgası, istərsə də Xalq Cümhuriyyəti dövründə Azərbaycan ərazisində yaşayan digər etnik xalqlar və dini qrupların nümayəndələrinin təmsilçiliyini özündə cəmləyən bu siyasi davranış XX əsrin sonlarında Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən dövlətçilik ideologiyası formasına çevrilmiş, tolerantlıq və multikulturalizm ənənələri bərpa edilmişdir. Azərbaycan multikulturalizminin siyasi əsasları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının bəndlərində, qanunvericilik aktlarında, fərman və sərəncamlarda öz əksini tapmışdır"

Azərbaycan müxtəlif sivilizasiyaların qovuşduğu məkan olaraq, əsrlər boyu milli-mədəni rəngarənglik mühitinin formalaşdığı, ayrı-ayrı millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin sülh, əmin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma və dialoq şəraitində yaşadığı diyar kimi tanınmışdır. Multikulturalizm və tolerantlıq tarixən azərbaycanlıların həyat təzi olmuş, bu gün isə milli kimliyindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq Azərbaycan dövlətinin hər bir vətəndaşının gündəlik həyat təzinə çevrilmişdir. Azərbaycan xalqının zəngin multikultural keçmişini təkcə xalqımızın bugünkü tolerant yaşam təzi ilə deyil, həm də yaratmış olduğu ədəbi-bədii, elmi-fəlsəfi, siyasi-hüquqi qaynaqlarda, sənədlərdə yaşayır. Multikulturalizm ayrıca götürülmüş ölkədə və bütövlükdə dünyada müxtəlif millətlərə və dinlərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərinin qorunması,

inkişafı və harmonizasiyasına, azsaylı xalqların dövlətlərin milli mədəniyyətinə inteqrasiyasına yönəldilmişdir. Multikulturalizm modeli dedikdə, bir dövlətin sərhədləri daxilində müxtəlif etnomədəni tərəflərin dinc yanaşı yaşaması və öz mədəni xüsusiyyətlərini, həyat təzinə rəsmən ifadə etmək və qoruyub saxlamaq hüququna malik olması nəzərdə tutulur. Multikulturalizm mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların dialoqunun zəruri alətidir.

Azərbaycanda multikulturalizm, tolerantlıq və dini dözümlülüğün dövlət siyasəti səviyyəsində inkişaf etdirilməsinin əsaslarını ölkənin qədim dövlətçilik tarixi və bu ənənələrin inkişafı təşkil edir.

Tarixi ənənələrə nəzər salsaq görərik ki, istər Səfəvilər dövləti, istər XIX-XX əsrlər maarifçilik dalgası, istərsə də Xalq Cümhuriyyəti dövründə Azərbaycan ərazisində yaşayan digər etnik xalqlar və dini qrupların nümayəndələrinin təmsilçiliyini özündə cəmləyən bu siyasi davranış XX əsrin sonlarında Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən dövlətçilik ideologiyası formasına çevrilmiş, tolerantlıq və multikulturalizm ənənələri bərpa edilmişdir. Azərbaycan multikulturalizminin siyasi əsasları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının bəndlərində, qanunvericilik aktlarında, fərman və sərəncamlarda öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanın zəngin mədəni-mənəvi irsə və tolerantlıq ənənələrinə malik olması bu gün beynəlxalq aləmdə etiraf edilən həqiqətlərdəndir. Mövcud milli-mədəni müxtəliflik və etnik-dini dözümlülük mühiti onu çoxmillətli, çoxkonfessiyalı diyar kimi dünya miqyasında mədəniyyətlərəarası dialoqun bənzərsiz məkanı etmişdir.

Azərbaycan Respublikasında bu gün həmin mədəni, linqvistik, etnik rəngarəngliyin qorunmasına yönəldilən və uğurla həyata keçirilən dövlət siyasəti multikulturalizmin sahəsində əsrlərdən bəri toplanmış böyük tarixi təcrübənin xüsusi qayğı ilə əhatə olunmasını, zənginləşdirilməsini, cəmiyyətdə bu istiqamətdə qazanılmış unikal nailiyyətlərin beynəlxalq aləmdə təbliğinin gücləndirilməsini zəruri edir.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan xalqının multikultural ənənələrinin qorunması sahəsində həyata keçirilən siyasi xətt hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən inamla davam və inkişaf etdirilir. Xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyevin söylədiyi "Hər bir xalqın milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir. Mən fəxr edirəm ki, Azərbaycanlıyam!" ifadəsi bu gün hər bir ləyaqətli ölkə vətəndaşının həyat düsturuna çevrilib.